

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Hans Storm: 10. Februar 1925 (Digt). — F. Hendriksen:
Billedhuggeren Jeremias Christensen. — Undergrundsmo-
ser. — Samleren.

Nr. 8. — 1. FEBRUAR 1925. — 1. Aarg.

Sønderjydsk Maanedsskrift

udgivet af „Historisk Samfund for Sønderjylland“ ved C. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen, koster bestilt igennem Postvæsenet 1 Kr. 65 Øre, Postpenge medregnet, i Boghandelen 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarligt.

Sønderjydsk Maanedsskrift

har i Oktober Kvartal faaet mange nye Holdere; men det har endnu langt fra nok.

Virk for dets videre Udbredelse!

Skaf os nye Holdere!

10. Februar 1925.

*Snart skal Hegn og Haver fyldes
Af det Løv, som os bedaarer,
Og af Morgensol forgyldes
Foraarsduggens blanke Taarer.*

*Snart de lange Dage glider
Som en Farvestrøm, der skifter,
Naar fra andre Himmelssider
Vinden gennem Marker vifter.*

*Dog mens endnu Dage trænges,
Løfter een sig over alle,
Og endnu før Knopper sprænges,
Høres Nattegalen kalde.*

*Denne Dag har Brus af Faner,
Brus af Ord og Brus af Sange,
Og de røde Tulipaner.
Skal paa hvide Borde prange.*

*Danmark med de klare Vande,
Med det Sprog, vi dybest lærte,
Tog med sine lyse Strande
Sønderjylland til sit Hjerte.*

*Det var Regn, som Himlen sendte.
Vaade Snore slog i Vinden,
Men som Danebrogen brændte
Glædens Blod, der jog til Kinden.*

*Det var Blæst, som os omsuste,
Men den bar de danske Toner,
At som Havets Væld det bruste
Gennem Skovens mørke Kroner.*

*Og vi staar som den Gang svimle,
Æventyret underlagte,
I den Fryd, som Dagens Himle
Gennem Storm og Regnskyl bragte.*

*Og vi lover: Flaget, Flammen, —
Skal vi værne, skal vi nære!
Og vi slutter tæt os sammen,
Danmarks Vel og Liv at ære.*

Graasten, op imod 10. Februar 1925.

Hans Storm.

Konkurrence-Arbejde for store Guldmedalje. København 1885.
 Maria salver Jesu Fødder. Joh. Evgl. 12, 3—8.

Billedhuggeren Jeremias Christensen, f. i Tinglev 1859, d. i Berlin 1908.

Efter Fotografi
 fra Københavner-tiden.

Det efterfølgende Brev fra Sognepræsten i Tinglev skildrer Barndoms- og Ungdomstiden i denne sønderjydske Kunstners korte Livsbane. Pastor P. M. Johannsen tog sig varmt og forstaaende af hans Uddannelse i de vanskeligste Aar og gav ham, da han 1881 rejste til København, Brevet, som Præsten antagelig har ment som et Pas eller anbefaling til Folk, han søgte Bistand hos i den fremmede By. Vi gengiver her Brevet nøjagtig efter Præstens Manuskript og med hans Retskrivning:

Jeremias Christensen er født i Tingleff, Tønder Kreds, den 26. Marts 1859. Hans Fader Jeremias Christensen var barnefødt i Skaarup i Jylland. Han var Smed i Tingleff men døde allerede den 20. Novbr. 1858 (altsaa førend Sønnen blev født) ifølge et Fald fra Loftet ned i Loen. Han var hengiven til Drik og efterlod Enken med en Søn og en Datter foruden det senere fødte Barn i meget trange Kaar. En dygtig Smedesvend Peter Jensen, som senere forestod Haandværket, friede til Enken, og denne indlod sig i et nyt Ægteskab, skøndt hun

vel erkjendte, at Frieren ofte var lunefuld og vranten. Det yngste Barn skal tidlig være falden og derved være bleven en Krøbling — Moderen har mange Gange maattet bære ham til Skolen og har ofte før ønsket, at hun kunde gaae til Kirkegaarden med ham. Stedfaderen arbejdede ivrig fremad, men hiint stakkels Barn var ofte en Anstødssteen for ham, og mange Gange har han erklæret: „Jeg kan gjøre mig det surt nok for min Kone og hendes Børn, og dog kunne vi tilsidst lande i Fattighuset“. Dog Tiden gik hen, Barnets Helbred blev bedre, og den 9 April 1876 confirmerede jeg Jeremias.

Den første Sommer efter hans Confirmation lod Faderen ham gaae hjemme og vogte Kørne og behandlede ham ofte haardt. Henimod Efteraaret kom han en Dag til mig og bad mig om at hjælpe ham til at komme ud at lære Noget, at han selv kunde tjene sig sit Brød, Stedfaderen vilde ikke gjøre noget for ham. Jeg spurgte ham ad, hvad han havde Lyst til, og taledede vel med ham om Træsnit-skolen i Slesvig, men den kjendte han Intet til, og han ønskede at blive Uhrmager. Jeg fandt da en Plads for ham i Aabenraa, Kontrakten blev sluttet, og han kom derhen til 1. Febr. 1877. Men et Par Dage senere sendtes han hjem paa Grund af, at han med den høire Haand ei kunde føre Forstørrelsesglasset til Øiet. Det var et sørgeligt Syn, da han kom haltende med sin Koffer paa en Trillebør fra Banegaarden til sit Hjem. —

Nu kom det an paa at vælge noget Andet, vi kom da til at tænke paa Kurvemagerhaandværket, som han fik Lyst til. En Dag, da jeg var i Flensborg, gik jeg ind til en Kurvemager og bad om at lade det unge Menneske forsøge, om han kunde være duelig til denne Haandtering. 14 Dage skulde han blive der, men efter 8 Dages Forløb havde vi igjen det sørgelige Syn, at see ham vende tilbage med sin Koffer.

Nu vare gode Raad dyre, Jeremias kom grædende til mig, og jeg trøstede ham, saa godt jeg kunde, med at Vorherre ogsaa nok skulde aabne en Vei for ham, vi skulde blot gjøre, hvad der stod i vor Magt, saa skulde han nok hjælpe videre. En Dag tog jeg ham da med til Tønder for at forsøge at finde en Udvei ad en ganske anden Vei. Vi gik ned ad Gaden, og hvor vi fandt en Haandtering repræsenteret, som han mente om, at den kunde passe for ham, der gik vi ind. Ofte gjorde jeg det for at overbevise ham om Umuligheden af Realisationen af flere af hans Planer. — Tilsidst kom vi til en Blikkenslager, som sagde, at man i hans Haandtering meget godt kunde bruge saadanne Folk. Selv havde han rigtignok ikke Brug for en Lærning, men han anbefalede da en Mester i Aabenraa og to i Flensborg, som jeg kun skulde henvende mig til. Det gjorde jeg ogsaa. Det ene Sted fik jeg intet Svar, det andet Sted gaves der mig et Nei,

og fra Aabenraa kom den Erklæring, at der ikke kunde være Tanke om, at Jeremias kunde lære hiint Haandværk, man kjendte ham nok, det var jo den Dreng, som ikke engang kunde blive Uhrmager, men man havde en passende Plads for ham, han kunde komme til Altona og staae i Boutikken („in einem Gewürzladen“).

Da dette Brev kom, var Jeremias' Mod saa godt som ganske tabt. Han erklærede, at det var ham ligemeget hvad han skulde være, naar han blot kunde faae en Stilling, i hvilken han kunde tjene sit Brød. Da var det, jeg kom med det Forslag, at henvende mig til Træsnietskolen i Slesvig. Jeg havde nemlig funden, at der sad et vis Genie i Drengen. Han tegnede ret godt, eftersom den Undervisning, Skolen gav ham, var maadelig. Han var dygtig i Løvsavearbejder, lavede med den blotte Lommekniv en Chatulle til Søsterens Legetøj, lavede en anden Gang en Locomotive en miniature i Faderens Smedie, som lykkedes ret godt o. s. v. Fra Slesvig kom det Svar, at han maatte forsøge det en Maanedes Tid, Underviisningen var gratis. Opholdet kostede kun noget. Han reiste derhen den 27. Septbr. 1877, og jeg betalte 51 M. Kostpenge for ham. Da Maaneden var til Ende, fik jeg det Svar fra Forstanderen for Skolen, Maler Magnussen, at Jeremias var skikket til denne Beskjæftigelse, og at han haabede med Tiden at kunne uddanne ham til et dygtigt Menneske. Jeremias skulde blive der 3 Aar i Lære: det første Aar kunde der ikke gives ham Noget, det andet Aar haabede Magnussen at kunne give ham en Understøttelse, og det tredie Aar saameget, at han kunde betale Kostpengene selv.

I Skolen gjorde J. gode Fremskridt. Da han havde været der $\frac{5}{4}$ Aar havde han et Billede med hjem, som han selv havde tilskaaret, Jesus den gode Hyrde, et meget smukt Arbejde. Det var til Julen, da han havde det med. Der laa en Deel Sne paa Veien, og det var koldt. Han havde at gaae i 20 Minuter fra Stationen til Hjemmet. Broderen hentede ham, men underveis blev han daarlig af Anstrengelsen, faldt om i Sneen, og Broderen maatte bære ham i en Rem op til Byen. Hvor sørgeligt havde det ikke været, hvis han havde været alene, og vi havde fundet ham liggende død ved Siden af det Arbejde, der gav os Haab om, at der kunde blive Noget af ham senere. Man hentede mig hen til ham, jeg traf ham næsten bevidstløs, lod ham bringe ind i et koldt Værelse, begyndte at vadske Hænder, Ansigt og Bryst med koldt Vand, og han begyndte at komme sig og var snart glad og vel i Hjemmet.

Nogle Uger senere modtog jeg en Indbydelse til en Fest i Skolen i Slesvig og reiste derhen. Hos Magnussen vare i en stor Sal mange af de fornemste Mænd i Slesvig med deres Fruer forsamlede. I den ene Ende af Salen stod Læreren med alle Elever; i den anden

traadte Magnussen hen til et Bord og sagde, at Anledningen til dennē lille Festlighed var følgende. For et Par Aar siden havde den preussiske Kronprindsesse skjenket 2 Sølvmedailler til Skolen. Den ene havde Læreren faaet, men den anden vidste han ikke om, hvem han skulde betænke med den. Imidlertid var Jeremias kommen, som kun havde været der 1¹/₂ Aar, men allerede havde skaaret det Billede, som var fremstillet i Forsamlingen (den gode Hyrde). Han (Magnussen) havde viist Kronprindsessen Billedet og spurgt, om hun samtykte i, at det unge Menneske, der efter saa kort Tids Undervisning havde produceret hiint Værk, skulde have Sølvmedaillen, og da havde hun svaret: „Ja vom ganzen Herzen.“ Det var ham derfor desto større Glæde at uddele Hæderstegnet, siden han vidste, at det skeete med den høie Giverindes Samtykke. Han opfordrede da Jeremias til at træde frem og modtage Medaillen. Det var et rørende Syn, da hiin Stakkel kom haltende og gik rødrende gjennem Salen hen til Bordet, under Taarer kunde han neppe fremstamme mere end de Ord „Ich danke“. Jeg traadte da frem og tolkede ei blot min Tak, men ogsaa den Moders, der havde sagt til mig, da jeg reiste til Slesvig, at nu var der kastet en Steen fra Moderhertet. Faa Øieblikke efter var Jeremias omringet af Damerne, som udspurgte ham efter hans Hjem, Helbred o. s. v., og han gav saa godt det gik paa Tydsk Beretning i korte Ord. Men jeg kunde kun takke min Gud, da jeg saae dette; jeg tænkte, hvo havde anet dette, da du for et Par Aar siden gik forladt bag Smedens Køer. Dog Kunstnerens Vei er ujævn, og fra hiint Lyspunkt gik den atter ned i mørkere Dale. Skjøndt jeg aldrig skal glemme, hvormeget vi have at takke Magnussen for, fordi han først tog sig af J., kan jeg dog ikke nægte, at der i hans Charakter kom noget for Dagen, der har skadet Træsnitskolen meget. Magnussen søger nemlig at berige sig altfor meget paa Konstens Bekostning og holde Eleverne hen med tomme Løfter. Flere af dem have derfor før endt Læretid forladt Slesvig. Første Aar til Julen modtog Jeremias Penge, andet og tredie Aar ikke, jeg maatte altid skyde for og tænkte i hver Maaned: nu er det vel sidste Gang. Jeremias havde kun 9 Maaneder tilbage, og jeg maatte stedse betale alt for ham; hvad der var at lære, havde han omtrent slugt, og jeg foretrak da, at offre Pengene paa ham andetsteds, i Kjøbenhavn, Dresden, Düsseldorf eller hvor det var mest passende. Derfor skrev jeg til Magnussen, at da han ikke holdt Løftet angaaende Understøttelsen af Jeremias, saa kom han ikke mere. Dette gav Anledning til, at Magnussen reiste hertil, da han ikke godt kunde undvære hiin Kraft. I Førstningen var han lidt opbragt, men jeg foreholdt ham, hvorledes Tingene laae, og han lovede Understøttelse for de sidste 9 Maaneder. Jeremias reiste da

derhen igjen. Efter at Læretiden var endt, engagerede han ham for et Aar for 800 M. og tillod ham ikke først at indhente mit Samtykke; vilde det første Fjerdingaar fradrage de 200 M., som han havde givet ham for de 9 Maaneder; fraregnede ham Ferietiden, ja vilde endog fraregne Søndagene i Aaret, hvilket sidste ikke lykkedes. Hvor kender en Mand dog ei Konsten, naar Egennytte spiller en saa stor Rolle! Da Jeremias drog bort, truede han med, at han nok andre Steder skulde meddele, hvad han var for et Menneske.

Efterat han nu var kommen til sit Hjem, tænkte jeg paa at andrage hos Regjeringen om Hjælp til hans videre Uddannelse. Regjeringen forlangte Tegninger og Arbeider af ham medsendt. Men alle hans Tegninger havde Magnussen beholdt (de øvrige Elever fik deres med sig) han havde ladet dem sætte i Glas og Ramme og op hænge i Undervisningsværelset. Jeremias bad ham om at faa dem, han svarede ikke engang; jeg skrev ogsaa venlig til ham, men intet Svar; jeg lod da en Advokat skrive, saa kom der det Brev til Jeremias, at da han kunde see, at han angrede sin Synd!! saa vilde han sende Billederne, men J. skulde betale Rammen og Indpakningen og forpligte sig til at indlevere Ansøgningen til ham, for at han kunde forsyne den med Notizer. Imidlertid havde Jeremias tegnet lidt hjemme og modelleret en Moses efter egen Idee; jeg lod ham da reise med disse Prøver til Regjeringen, som lovede at gjøre, hvad der stod i dens Evne for ham. Senere fik jeg det Svar, at Kultusministeriet i Berlin havde reskriberet, at det for Tiden ikke havde Midler til at understøtte hiint unge Menneske med.

Derefter henvendte jeg mig til Dr. Justus Brinckmann (Direktor des Gewerbemuseums) i Hamborg, som bad mig sende ham Prøvearbeider af J. — han vilde da med Raad og Daad understøtte ham. Da afgik Moses, som var forvandlet fra Leer til Træ til Hamborg. Efter lang Tids Forløb fik jeg det Svar, at bemeldte Direktor holdt det for det Bedste, at Jeremias kom til Billedskjærer Sauermann i Flensborg. Til al Lykke hændte det sig imidlertid en Dag, at Præsteenken Anna Christiana Ludvigsen f. Lauterup bekjendt under Navn af *Anna Digterinden* af „Markblomster“, hvilken han besøger her i Byen, gav ham 40 M. for at reise over til Kjøbenhavn for at tage Thorvaldsens Museum i Øiesyn. — Førend hun døde, testamenterede hun 2000 Kroner bort til ham, hvorved mit Udlæg, der nu beløb sig til 1750 M. let kan blive dækket.

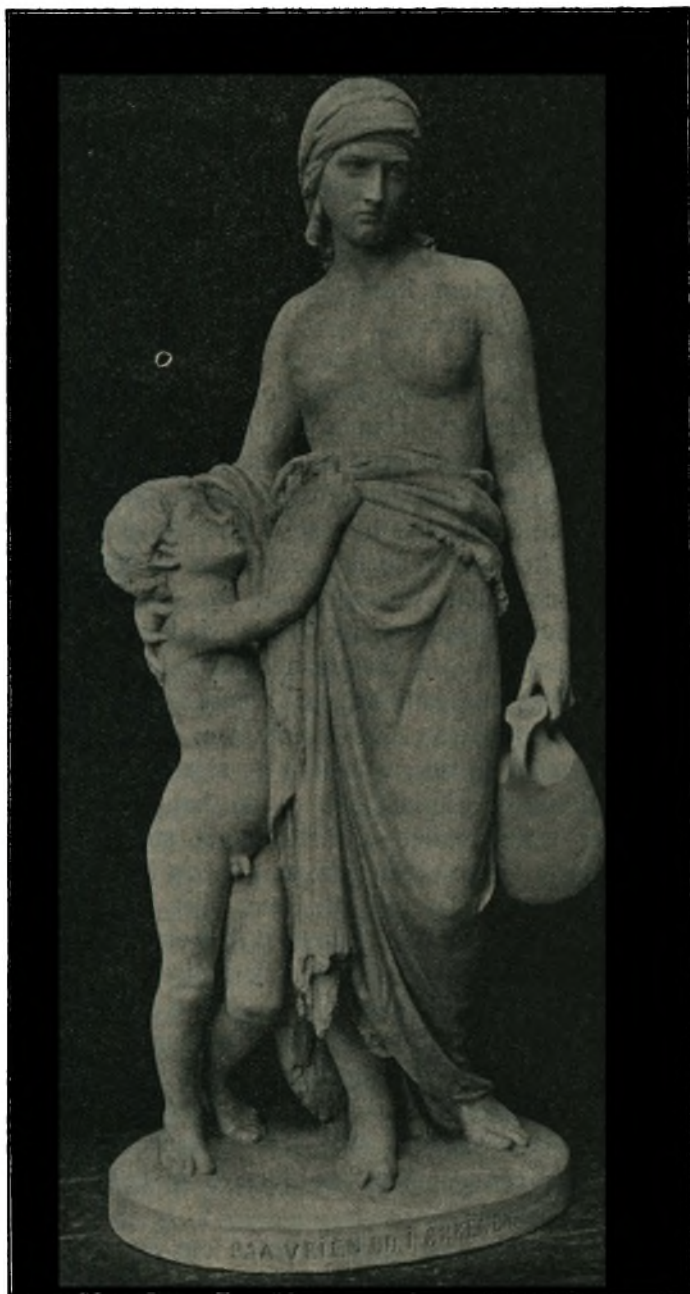
En stor Metamorphose er der foregaaet med Stedfaderen, der nu er kommen paa Aftægt, han er ligefrem stolt af Sønnen og græd af Glæde, da han til Julen dette Aar fik Efterretning fra ham i Kjøbenhavn.

P. M. Johannsen.

* * *

J. Christensens Marmorgruppe Spree i Berlins Raadhus.

J. Christensens Model i Gips: Paa Vej ud i Ørkenen
(Hagar og Ismael).

Jeremias Christensen kom til Magnussens Snitteskole i September 1877, blev udlært 1880 og gik ind paa at arbejde der endnu et Aar. Denne Tid afkortedes dog, da Magnussen som venligt ikke holdt sine Løfter. — 1881 naaede han København og fik Plads som Svend hos Billedskærer C. A. Blichfeldt. Samtidig besøgte han Kunstakademiets Aftenskoler, hvor man snart lagde Mærke til hans Flid og gode Evner. Billedhuggeren Prof. Th. Stein interesserede sig for ham og gav ham Arbejdsplads i sit Atelier. Om han hjemme fra har været anbefalet til Stein, kan vi ikke nu se; muligvis har Fru Anna Ludvigsen, der hjalp ham til København, haft Forbindelser i Byen, som har hjulpet ham videre frem. Sønderjyder har altid i Danmark truffen Hjælpere og Venner.

Han gennemgik hurtigt Akademiets Skoler og fik derefter det, man kalder *Afgang*, det vil sige Bevis for at have afsluttet sin Skoleuddannelse ved Akademiet. Han var nu berettiget til at deltage i Konkurrencer om Guldmedaljerne og vandt alt i 1885 den lille Medalje ved Løsningen af Opgaven: *Joseph tyder i Fængslet Ægypternes Drømme*. Dette Relief har han selv skænket Kirken i sin Fødeby. — Aaret efter konkurrerede han om store Guldmedalje, men en Kollega, som var nær den Aldersgrænse, der er sat for Deltagere i Konkurrencen, blev foretrukket, fik baade Medaljen og Rejsestipendiet, der følger med den. — Christensens Arbejde, der nu siges at være anbragt i Diakonissestiftelsen i Flensborg, er gengivet over denne Skildrings Begyndelse. Det vidner om, at han ikke forgæves kendte Thorvaldsens Reliefstil, som han er stærkt paavirket af. Aaret efter, 1887 fik Jeremias Christensen — thi han havde gode og formaende Venner i Akademiet — tilstaaet det største Privatlegat — det Stoltenbergske — som gælder for en treaarig Rejse, og den unge Kunstner gik den sædvanlige Vej til Rom, hvor han opholdt sig og arbejdede de tre Aar. Mod Slutningen af Romertiden gav Akademiet ham yderligere 400 Kr. + 400 Kr. til Hjemrejse.

Skønt han ikke havde fuldført noget større Arbejde og i 1891 kun udstillede den mindre Gruppe: Hagar og Ismael paa Vej til Ørkenen, opnaaede han dog efter sin Hjemkomst igen at faa et større Rejselegat — det Anckerske — der er beregnet for et kortere Ophold i Udlandet. Han rejste — vist først til Paris —, men dog snart til Berlin, hvor han voksede fast, og dermed er egentlig hans Saga som dansk Kunstner ude.—

Han havde det Held i en Konkurrence om en allegorisk Fremstilling af Floden Spree at blive den foretrukne blandt over 100 Deltagere, og han udførte sin Figur i Marmor til Raadhuset i Berlin — Vi kender denne Figur efter Fotografi, og ser i den et tydeligt Vidnesbyrd om Kunstnerens overordentlige Smidighed, men ogsaa hans

Mangel paa Oprindelighed og Karakter i Evnerne. Der er intet tilbage af den tidligere Thorvaldsenske Paavirkning, ej heller Slægtskab med den smukke Gruppe, som her gengives og som var Resultatet af hans Romerophold. Til Sammenligning trykker vi en Gengivelse af Berliner-Arbejdet. Selv om man haaber, at Christensen ikke har Ansvar for den uheldige Ordning af Figurens Anbringelse, er dog Spree-Kvinden, dens dygtig formede Modellering til Trods, sørgeligt ringe. Dens intetsigende Gestus, der yderligere fremhæves ved Hovedets tomme Udtryk, smager af moderne Theater. Overfor denne, desværre hurtigt erhvervede, Tilslutning til Prøjseriets kunstneriske Udvikling mellem de to store Krige tør vi nok prise Inderligheden i Hagar og Ismael; her har Kunstneren fundet naturligt Udtryk for sin Stræben. —

Han falder nu udmærket i Traad med tysk Smag og fik ogsaa flere Opgaver, deriblandt et Mindesmærke for Hertug Frederik af Augustenborg, der er rejst i Kiel. Efter Fotografier kender vi et Par i Træ skaarne Relieffer, der ligeledes formenes opbevarede i Flensborgs Diakonissestiftelse, men som antagelig stammer fra en tidligere Tid. — I Berlin giftede han sig, men døde allerede 1908. — Naar her særlig dvæles ved Jeremias Christensens Forhold til Danmark, sker det, fordi der efter hans Død — blandt andet i Tidsskriftet „Die Heimat“ — er fremkommet løse og urigtige Fremstillinger.

Jeremias's gamle Velynder, Præsten i Tinglev, maatte i 1888 endnu en Gang krydse Klinge med Magnussen, der søgte om Hjælp til Opretholdelse af Snitteskolen og i den Anledning henvendte sig direkte til Fyrst Bismarck. Som prøjsisk Handelsminister sorterede slige Sager under Fyrstens Ministerium. Magnussens Skole var i Bekneb; der var efterhaanden flere Elever end Hovedpersonen for disse Meddelelser, som skuffede forlod Skolen, og Lederen havde desuden en farlig Konkurrent i Flensborg-Museets Opretter Sauermann, der ogsaa havde Snitteskole. Overfor Bismarck pyntede Magnussen sig stærkt, ogsaa den gamle Elev Jeremias Christensens Bedrifter og Udvikling i København blev, med flere tildigtede Træk, fremholdt til Skolens Forherligelse. Denne Ansøgning maa være sendt til Byen Slesvigs Magistrat, der lod den gaa videre til Betænkning hos Præsten i Tinglev. Han forsømte ikke endnu en Gang at sige sin Hjertens Mening om Magnussen, ligesom han pillede pyntelige Overdrivelser og Urigtigheder vedrørende J. Christensens Arbejde og Udsigter bort fra Magnussens Ansøgning. — Efter Pastor Johannsens Død er Afskrifter af disse to Dokumenter fundne i hans Bo og overgaaet til et Medlem af Jeremias Christensens Familie, der har stillet Oplysningerne til Raadighed for „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Fra Holsten og Byen Slesvig stammer adskillige beskednere Begavelse, som har faaet deres Uddannelse i det danske Akademi, saaledes Landskabsmaleren Heinr. Buntzen, f. 1803 i Kiel, og Dyremaleren J. Vilh. Zillen, f. 1824 i Slesvig By, som begge følte sig som og var gode danske Mænd. Theude Grønland, der efter Uddannelse i København blev en anset Maler i England og Frankrig, var født i Altona 1817. Han lærte L. Frølich at kende i Paris og bestyrker ham i danske Breve til at gennemføre Planen om det store Billedværk „Nordens Guder“. (Se Lorenz Frølich: Egne Optegnelser og Breve til og fra hans Slægt og Venner. I Hundreaaret for hans Fødsel udg. af F. Hendriksen. S. 338). Ogsaa Magnussen, f. i Bredsted 1821, var Ungdomskammerat af Frølich, men han gik afgjort med Oprøret; han huskede dog godt nok det gamle Land, da han i 1894 ønskede at afhænde sin Samling af træskaarne Arbejder i Gotik og Renæssance, han i København fik solgt for store Penge til Hertugen af Cumberland, som deponerede det hele (der rummer diverse Prøver paa Magnussenske „Forbedringer“, udførte paa Snitteskolen) i det danske Kunstindustri-Museum.

En betydelig og dygtigere Kunstner var Portrætmaleren C. A. Jensen, der fødtes i Bredsted 1811 og døde i København 1870. Fra nordlige Egne stammede den meget ansete Arkitekturmaler Heinr. Hansen, der fødtes i Haderslev 1821 og døde i København 1890.

Den største kunstneriske Begavelse, der kom fra Slesvig, var Thorvaldsens Forgænger Asmus Jacob Carstens, som var født 1754 nær Slesvig By. Han forlod Akademiet i København i Vrede, men naaede først sine Længsles Maal Rom 1792, hvor han døde 44 Aar gammel 1798.

Først og fremmest mindes vi dog de tre store Kunstnere C. V. Eckersberg, f. 1783 paa Sundeved, ham vi med Rette regner for den danske Malerskoles Fader; Hermann Vilhelm Bissen, f. 1798 i Sydangel, og Hermann Ernst Freund, f. 1786 ved Bremen, men oplært som Smed hos en Slægtning i København. De to Billedhuggere, der var yngre Samtidige af Thorvaldsen, udmærkede sig begge. Freund ved Forstaaelse af de nordiske Myther, Bissen gennem sin store Virksomhed, der satte den ædleste Blomst i hans skønne, rent danske Landsoldat-Monument i Fredericia. De voksede begge helt og fuldt sammen med dansk Aandsliv. Denne anselige Række Kunstnere hører alle hjemme i den Tid, da danske og tyske Kunstnere endnu færdedes fredeligt sammen, særlig i Italien.

* * *

Jeremias Christensen er vel født før 1864; men hans Barndom og Ungdom falder efter dette Ulykkesaar, og det satte desværre sit Præg tydeligt nok i ham. Hans Akademikammerater i København

regnede ham for at være „blakket“. Hvor skulde han vel ogsaa være blevet andel; næppe i Magnussens Snitteskole. Da han rejste ud for ikke mere at vende tilbage, efterlod han nogle faa Sager, hvori blandt fandtes Pastor Johannsens her trykte Skildring. Hans Ven og Kammerat Billedhugger Rasmus Andersen gemte det lille Manuskript, og da han senere fandt Gruppen Hagar og Ismael, som kun var støbt i Gibs, ituslaaet paa Kunstudstillingens Loft, gjorde han den omhyggeligt i Stand. Han har vel ment — i Sammenhæng med Planen for de danske Kunstner-Gaver til Sønderjylland —, at Gruppen burde finde en Plads i en Samling.

Jeremias Christensen blev Kunstner gennem Uddannelse i Akademiet i København og under Paavirkning af dansk Kunstscole, og det bedste Arbejde, han har efterladt, er den vemodige, smukt fœlte Gruppe, som han selv kaldte: „Paa Vejen ud i Ørkenen“. Denne og det tidlige Relief i Tinglev Kirke er vel nu de eneste Arbejder af Kunstneren, der findes paa dansk Grund. Det var godt — i flere Henseender betydningsfuldt —, om sønderjydske Mænd og Kvinder forenede sig om at samle fornødne Midler til Gruppens Støbning i Bronze og derefter skænkede Værket til en af de nylig grundlagte Kunstsamlinger i Nordslesvig.

(Meddelt af F. Hendriksen).

Undergrundsmoser.

Paa Vilh. Boysens Mark ved Møgeltønder Stationsvej stødte man i Fjor i 2 Meters Dybde paa gammel Tørvejord. Man gav Meddelelse om det overraskende Fund til Statsgeolog Dr. Nordmann, som opholdt sig i Nærheden paa geologiske Undersøgelser. Dr. Nordmann foretog derpaa en Prøvegravning, der viste, at Mosen laa under et Lag af Sand med Smaasten. Det kraftigt tilstrømmende Vand forhindrede en grundig Undersøgelse paa Stedet, men Statsgeologen fik dog det øverste af Tørven at se og kunde tage en Prøve med til nærmere Undersøgelse. Tørvejorden viste sig at indeholde Rester af Gran og andre Planter, hvorved det var bevist, at det ikke var et Mosehul, der engang i Tidens Løb er blevet tildækket af Menneskene, men en gammel Mellemistids-Mose, eller, som man plejer at kalde dem, *Undergrundsmose*. I den varme Periode mellem de to sidste Istider voksede Granen nemlig vildt mange Steder hos os. Den ødelagdes ved sidste Istid og er først i den senere Tid atter

kommet hertil, men denne Gang plantet ved Menneskehaand. Hvor man i gamle Moser finder Rester af Gran, er det derfor altid sikkert, at disse Moser stammer fra Tiden før den sidste Istid.

Som disse Moser nu ligger, har de følgende Historie: Paa samme Maade, som det endnu sker, har der i sidste Mellemistid dannet sig en Mose i et Vandhul. Saa kom den 3. Istid, der rigtignok ikke naaede ud til Vestslesvig og derfor ikke dækkede Mosen med Moræneler, men den stærke Nedbør bevirkede, at Jord og Sand fra det højere liggende Land ved Mosens Rand flød ud over den og dækkede den til. Det Jordlag, der i den vestlige Del af vor Halvø dækker disse Moser, er altid saakaldt *Flydejord*, som Regel mere eller mindre leret Sand, flydt ud fra Randen over Mosen. Dette Fænomen er almindeligt i Polarlandene og andre Egne, hvor Jorden i en vis Dybde stadig er bundfrossen, saa kun de øvre Lag, nærmest Overfladen, tør op om Sommeren og undertiden bliver helt som Vælling.

Man kender ikke faa af disse Undergrundsmoser. Bedst kendte er de fra Omegnen af Brørup mellem Esbjerg og Lunderskov; Tuulen paa Vesterhavsøerne og i Vadehavet hører ogsaa til dem. Da Stormfloden den 30. August 1923 rev et Stykke af Emmerlev Klev, kom ogsaa her en lille Mellemistidsmose til Syne, der imidlertid allerede for Størstedelen er fortæret af Brænding, Frostsprængning og Nedbør.

SAMLEREN.

Gamle Møller. I „L'Indépendance belge“ for 22. Jan. i Aar meddeles, at den flamske Forening til Værn for Naturens og Byernes Skønhed har taget sig virksomt af Bevarelsen af Vej- og Vandmøller i Flandern. Der føres en Liste over tre Hundrede Møller, som Foreningen søger at bevare fra truende Ødelæggelse. Den gamle Vejmølle ved Nieuport „Het Kalf“ er sikret og vil blive istandsat paa Statens Regning. Den flamske Forening „Vlaamsche Vereeniging“ staar i Forbindelse med „De Hollandsche Molens“ i Nederlandene, der opviser lignende Resultater.

Hvem der har set den systematiske Ødelæggelse af Vejmøller i Belgien i August 1914, forstaar vel, at Belgierne har Grund til at værges om deres Møller; men det har vi sandelig ogsaa her hjemme. Den ene Mølle efter den anden forsvinder, eller de gamle hollandske Møllers Hatte afløses af moderne Motorkonstruktioner, der langt fra er saa smukke og pyntelige i Landskabet som de gamle. Byer som Skærbæk og Brede er bleven alt andet end smukkere ved de gamle Møllers nye Former; men der er endnu baade Stubmøller, hollandske Møller og gamle dejlige Vandmøller i vor Landsdel. De staar i Fare for at afløses af moderne Motor-Kværne Saa maa de gaa deres Gang som Led i Industrien; men gøres der noget for at bevare deres Skønhedsværdier? Det er vist paa Tide, at der tænkes derpaa.

H. Lausten Thomsen.

Begravelseseksikke i Løgumkloster ved Aaret 1805. Saa snart et Menneske var død, blev Liget vadsket af Bekendte og Slægtninge

og, var det en Mand, om fornødent barberet. Derefter lagdes det paa Straa i en Seng, som Sengetøjet var taget bort af i Forvejen. For godt 100 Aar siden fandtes Madrasser kun i de fineste Hjem. Dette kaldtes „Straalæg“. Der stod Lys i to-tre Kærter paa et Bord ved Siden af, og naar det blev mørkt, tændtes de. Det var Skik at der ved Straalæg opvartedes med Kaffe og Kage. Det var kun Kvinder, der var til Stede ved det.

En Slægtning eller en Mand, der ellers stod Afdødes Familie nær, meldte Dødsfaldet til Præst, Degn og Graver. Han var i sorte Klæder og i høj Hat med Flor om, ogsaa naar han bestilte Kisten hos Snedkeren.

Næste Dag ringedes der med Kirkeklokkerne fra Kl. 11 til 12, og i den Tid gik en sortklædt Pige rundt og meddelte Dødsfaldet til de Familier, hvis Navne hun havde paa en Liste. Pigen bad ogsaa om, at man vilde trække Gardinerne sammen for Vinduerne eller, hvis man ikke havde Gardiner, hænge Vinduerne til med et hvidt Klæde for saaledes at vise sin Deltagelse ved Dødsfaldet. Det kaldte man at „vare ad“. Pigen maatte være færdig med det, til man hørte op med at ringe Kl. 12.

Snedkeren havde ingen Kister staaende færdige, men naar han havde faaet een lavet, holdtes der „Kistelæg“. Indbudte Nabokoner gav den døde Ligklæderne paa og lagde ham i Kisten. Der serveredes atter Kaffe og Kager. Imidlertid indbød Snedkeren alle Familier, der var varet ad, til Begravelsen. Ligeledes indbød han Ligbærerne, der fik Betaling. Kun Børn, unge Mænd og Kvinder blev baaren af unge Mennesker, ikke af de lønnede Ligbærere.

Naar Liget var lagt i Kiste kom

Naboer, især Kvinder og Børn hen for at *se Liget*. Jo flere der kom, des større Ære var det for de efterladte. De fremmede havde ikke Kranse med — det kendte man endnu ikke dengang — men Ligsalmer, der blev lagt paa Liget. Tit var disse Salmer afskrevne eller opskrevne af Læreren

Paa *Begravelsesdagen* begyndte man at ringe med Kirkeklokkerne en halv Time før Begravelsen. Degnen og Kordrengene gik til Sørgehuset, hvor de blev modtaget med et Glas Vin og en Kringle. Uden for Huset forsamlede Ligbærerne og de indbudte sig og hvem der ellers vilde følge den døde til Jorde. Degnen og Kordrengene sang en Salme inde i Huset, og Snedkeren lagde Laaget paa Kisten og skruede det til, hvorefter Ligbærerne bar Kisten ud. Udenfor ordnede Ligfølget sig med Kordrengene i Spidsen. Efter dem kom Degnen og saa Ligbærerne med Kisten paa en Baare, derefter Følget, nærmest ved Kisten afdødes Slægt. Var det et Barn, der jordedes, gik der sort- eller hvidklædte Piger foran Ligtoget og strøede Blomster fra smaa Blomsterkurve ud paa Vejen. Undervejs sang Degnen og Kordrengene Salmer. Paa Kirkegaarden firedes Ligkisten ned i Graven, Præsten holdt Ligtale, sagde en Bøn og uddelte Velsignelsen. Kordrengene sang atter; imedens skovlede Ligbærerne Graven tit. Præsten og hele Ligfølget bad med blottet Hoved en stille Bøn, og saa var Jordefærden forbi paa Kirkegaarden.

(Efter afdøde Lærer Roost's Optegnelser).

To Børneremser fra Tirsland Sogn. 1. Børnenes Sang til Storke: Storke, storke, stene — med de lange Bene, — hvor har du væt saa længe? Æ har væt i Kjørrindhavn — der var Bord og Bænke — der var Øl å skænke — der var Piger å spinde Guld — der var Drengene å tytte Buld. Hålle, hålle heja — der vår nok å tej a.

2. Børnenes Sang til Regnbuen: Ræen — Ræen — Ræenbow — skynd dæ øver ål Skov. — Min Mor ligger i Ris mæ 12 smaa Gris — de fir vår hvid, de fir vår grå, de fir haj soert Pletter å.

(Ved Valborg Tofte)

(Børneremser fra Sønderjylland bedes sendte Seminarielærer Eskildsen i Tønder).

Forvarsel. For et halvt Hundrede Aar siden var det endnu gængs her, at Folk strøg Sten, som de saa brændte i smaa Teglovne, hvorved der skulde vaages om Natten. En Pige, som tjente paa vor Gaard, havde en Nat Vagt sammen med Naboens Pige. Det var i de lyse Nætter, og de gik udenfor. Da sagde den første Pige: „Kan du se alle disse Soldater? De vander deres Heste“. Den anden spurgte: „Hvor?“ og kunde ingenting se. Det var ved en Mergelgrav lige ved, vest for vor Gaard.

Pigen fortalte ikke, om det var danske eller tyske Soldater, hun havde set; men i de sidste Aar har danske Soldater under deres Øvelser vandet Hestene i denne Mergelgrav.

(Meddelt af Georg Petersen i L. Emmerske).

Er De Medlem af Historisk Samfund
for Sønderjylland?

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri

Formularlager - Bogbinderi

HANS BECK'S
Bog-, Kunst- og
Papirhandel

—
Bøger indbindes
smukt og billigt
i eget Bogbinderi.

Forlang Tilbud fra
Piano-
bygger **J. B. Jepsen, Tønder**
Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Gramofoner

Indmeldelser i Historisk Samfund for Sønderjylland
modtages af Udgiverne.